

نیمی از جمعیت کشور پاکستان که شامل ۷۰ میلیون نفر می‌شود، زیر هجده سال سن دارد و از این تعداد در حدود ۴۰ میلیون آن، در فاصله سنی ۱۸-۸ سال قرار دارند. با این حال، تنها دو درصد این جمعیت ۴۰ میلیونی، در زمرهٔ افراد «باسواد» قرار می‌گیرند. در وضعیتی که تنها ۳۸ درصد جمعیت بزرگسال کشور باسواد هستند و از درآمد اندکی (در حدود ۴۸۰ دلار آمریکا) برخوردارند، مشتریان اصلی کتاب‌های کودک و نوجوان، خود بچه‌ها هستند و والدین آنها و کتابخانه‌های مدارس، جزو مشتریان کتاب‌های این گروه سنی محسوب نمی‌شوند. پایین بودن میزان سواد و قدرت خرید اندک، از عوامل اولیهٔ سد راه رشد و توسعه ادبیات کودک و نوجوان در کشور پاکستان محسوب می‌شود.

بیشترین و مهم‌ترین رشد و تحول در ادبیات کودک و نوجوان کشور پاکستان، در زبان «اردو» صورت گرفت. این زبان در ناحیهٔ «پندوس Indus»^۱ و در حدود سال ۱۲۰۰ میلادی شکل گرفت. در طول دو سدهٔ اخیر، زبان اردو ابتدا تحت حمایت مغول‌ها (سلسله گورکانیان) و سپس دولت بریتانیا قرار گرفت و پس از استقلال، با کمک دولت‌های هند، پاکستان و نیز اشخاص علاقه‌مند پیراسته شد و رشد یافت. در میان زبان‌های بومی و محلی، دو زبان «سیندهی»^۲ و «پشتو»^۳ از آیندهٔ بهتری برخوردارند، اما تاکنون چاپ کتاب به این دو زبان، صرفاً به افسانه‌ها، ادبیات عامیانه و شعر محدود بوده که این بخش نیز شدیداً به ترجمه متکی است. رشد و توسعهٔ ادبیات کودک و نوجوان به زبان اردو در پاکستان، حاصل مبارزه و ستیز میان تعارض‌های اعتقادی و عوامل سیاسی - اجتماعی است که همواره افزایش و شدت یافته است. این ادبیات را می‌توان در ۵ دورهٔ تاریخی، مورد بررسی قرار داد. نخست، از زمان استقرار دولت استعماری انگلیس در هند، در سال ۱۸۵۷ میلادی تا عصر حاضر.

دوران پیش از کسب استقلال و خودمختاری (۱۹۴۷-۱۸۵۷)

در اواخر قرن نوزدهم، زبان اردو، با حمایت دولت انگلیس، جایگزین زبان فارسی شد و بدین صورت، سمبل و نماد هویتی مسلمانان هندی گشت. در دوران پیش از استقلال، ادبیات کودک و نوجوان اردو میان دو قطب دنیامداری و اسلامی شدن سرگردان بود. در حالی که انگلیسی‌ها و حامیان وفادار آنها در هند ادبیات غیرمذهبی و در مواردی، ادبیات تبلیغی مسیحی تولید می‌کردند، مبارزان و مدافعان حفظ هویت درون مایه‌های خود را در زمینه‌های اخلاق، تاریخ و اعتقادات اسلامی انتخاب می‌کردند. بعدها، برخی از نویسندگان مثل «کی ال رالیا رام»^۴ به منظور واکنش و اعتراض به اسلامی شدن زبان اردو، موضوع مطالب خود را مذهب هندو قرار داد. در این دوره، ترجمهٔ آن گروه از آثار کلاسیک غرب که به زمینه‌های بومی و محلی توجه داشتند مورد اقتباس قرار گرفت. که همین مسئله نیز به ادبیات کودک و نوجوان اردو کمک کرد.

به سبب ضعف بازاریابی و سود اندک نشرکتاب و وجود نشریات کودک و نوجوان در توسعه و رشد ادبیات کودک و نوجوان اردو از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. با ورود تکنولوژی صنعت چاپ و رشد آن در نیمه دوم قرن نوزدهم، در حدود هفتاد نشریه کودک و نوجوان در پاکستان متولد شد که از میان این تعداد، نشریه *Bachoon ka ikhbar* (روزنامه بچه‌ها) از اهمیت خاصی برخوردار است. این روزنامه که در سال ۱۹۰۲ میلادی تأسیس شده، نخستین نشریه کودک و نوجوان، به زبان اردو بود. برخی دیگر از نشریات برجسته عبارتند از: *phool* (گل) که در سال ۱۹۰۶ میلادی، توسط «ملوی ممتاز علی» تأسیس شد. این نشریه، به رشد و بهبود نگارش داستان کوتاه کودک و نوجوان کمک کرد. نشریه *Saeed* (فرخنده) در سال ۱۹۱۸، غنچه در سال ۱۹۲۲، «پیام تعلیم» در سال ۱۹۲۶، *Bachoon ki dunia* (دنیای کودکان) در سال ۱۹۲۹ و هدایت، در سال ۱۹۳۷ شروع به انتشار کردند. نشریه «تعلیم و تربیت» که در سال ۱۹۴۱ مجوز نشر گرفت، با سابقه‌ترین نشریهٔ کودک و نوجوان در پاکستان است. این نشریه، در بسیاری از زمینه‌ها پیشگام بود، از جمله ارائه مطالب مصور در زمینه‌های تاریخی. امروزه این نشریه، جزو نشریاتی است که ترجمه‌های خوبی را از ادبیات کودک و نوجوان شرق و غرب، به مخاطبان خود عرضه می‌کند. این نشریات، از جهات مختلف اهمیت دارند؛ اهمیت تاریخی در رشد و بهبود ادبیات کودک و نوجوان به زبان اردو، سرگرم ساختن و آموزش افراد اهل مطالعه، معرفی ادبیات کلاسیک غرب و نیز کشف استعدادها به عنوان مثال، این نشریات برای نخستین بار، نمایشنامه‌های «آقا هاشم کسمیری»^۵ و «ذاکر حسین»^۶ را که بعدها رئیس جمهور هند شد، داستان‌های کوتاه «حمیدا... افسر»^۷، «عبدل وحید سیندهی»^۸، «امتیاز علی تاج»^۹ و «تالوک چند مهروم»^{۱۰} را منتشر ساختند.

علاوه بر نشریات، سایر عوامل رشد و نمو ادبیات کودک و نوجوان در پاکستان، عبارتند از: رمان‌های «ملوی نظیر احمد»^{۱۱} (که اولین رمان‌ها به زبان اردو نیز بودند) اشعار «الما اقبال»^{۱۲} شاعر فیلسوف و «سماعیل میراثی»^{۱۳}. یکی دیگر از گرایش‌های این دوره که هنوز هم محبوب است انتشار کتاب‌های درسی است. این دسته از کتاب‌ها، علاوه بر اینکه در برنامه‌های آموزشی مورد استفاده قرار گرفتند، در زمینهٔ خلق آثار ادبی - چه شعر و چه نثر - برای کودکان و نوجوانان مفید واقع شدند. این کتاب‌ها نخستین بار توسط «محمدحسین آزاد» و بعدها توسط «سماعیل میراثی» نوشته شد. نویسندگان کتاب‌های مورد بحث، به دلیل نگارش غنی و خلاق و استفاده

نگاهی به پنج دهه ادبیات کودک و نوجوان پاکستان

o رئیس احمد موغال
o ترجمه: شقایق قندهاری

مناسب از واژگان، با تشویق و تحسین مواجه شدند.

عصر آسفتگی و نابه سامانی (۱۹۴۷-۶۰)

کسب استقلال از انگلیس و تجزیه هند، به دو کشور هند و پاکستان، موجب حیرت و شگفتی مردم شد. مهاجرت بسیاری از مردم، در حد فاصل مرزهای جدیدالتاسیس به مرگ هزاران نفر انجامید. افراد تحصیل کرده و آگاه، در خصوص هویت ملی و راه‌های غلبه بر مشکلات دوره پس از استعمار، با یکدیگر بحث می‌کردند. در این دوره، زندگی‌نامه‌های بی شماری از مبارزان آزادیخواه و قهرمانان تاریخ اسلام نوشته شد. «محمود اشرف»، مجموعه‌ای پانزده جلدی از زندگی‌نامه قهرمانان اسلامی منتشر ساخت. همزمان، موسسه بین‌المللی نشر کتاب، مجموعه مشابهی را به قصد برانگیختن سرفرازی و غرور ملی منتشر کرد. این زندگی‌نامه‌ها که همگی از ارزش ادبی بی‌بهره‌اند، نمونه‌های کلاسیک نوشته‌های آموزشی - اجتماعی هستند. این نوع جست و جو و تحقیق برای کسب هویت و آرمان‌ها، علاوه بر کتاب‌های کودک و نوجوان، در اکثر هنرهای زیبا انعکاس یافت. یکی از درون مایه‌های رایج در آثار داستانی، شرح و بازتاب خشونت در دوران مهاجرت بود. این داستان‌های ضعیف و بی‌مایه در نشریات و کتاب‌های جیبی ارزان قیمت منتشر می‌شد.

با وجود این‌ها، در همین دوره نویسندگان خلاقی هم بودند که از نگارش آثار تبلیغی، اجتناب می‌کردند. داستان‌ها و اشعار آنها صرفاً به کودک توجه داشت و او را سرگرم می‌ساخت این مؤلفان، آگاهانه از به کارگیری لحن جدی در ادبیات کودک و نوجوان، خودداری می‌کردند. در طول این دوره، نمایشنامه‌های رایویی کودک و نوجوان، به خصوص آثار «میرزا ادیب»^۴ و «عزیز عصری»^۵ محبوبیت فراوانی کسب کرد.

نشریه ماهنامه Naunehal (کودک) در سال ۱۹۵۳، توسط «حکیم محمد سعید»^۶ شکل گرفت. این نشریه توانست در طول همین دوره، برخی از بهترین نویسندگان و مترجمان را به سوی خود جلب کند. این نشریه در به کارگیری زبان، انتشار مقاله‌های متنوع در زمینه علوم، بهداشت، شناخت و گسترش واژگان و کسب مهارت‌های مطالعه به موفقیت‌های چشم‌گیری دست یافت. هم چنین انتشار نمایشنامه، داستان‌های کوتاه، سفرنامه و آثار ترجمه نیز در زمره کار آن بود. امروزه این نشریه، از شاخص‌ترین نشریات تلقی می‌شود و «مسعود برکتی»^۷، ویراستار آن، از ممتازترین مترجمان آثار کلاسیک غرب به شمار می‌آید.

چپ‌گرایان و راست‌گرایان (۱۹۶۱-۷۸)

سال‌های بعد باثبات اقتصادی همراه بود. در این زمان، بیشتر رسانه‌ها و اندیشمندان کشور، تحت تاثیر و نفوذ نویسندگان شوروی (سابق) و یا از مدعیان جنبش چپ بودند. مراکز متعدد ترجمه در روسیه و سایر کشورهای کمونیست، پاکستان را با انبوهی از کتاب‌های مصور ارزشمند ترجمه و ارزان قیمت سیراب کرد. والدین، مربیان و راست‌گرایان وحشت کردند؛ چرا که این قبیل کتاب‌ها عقاید اسلامی آنها را زیر سؤال می‌برد. به این ترتیب تلاش و مبارزه برای کسب برتری اعتقادی و فرهنگ، به تدریج به تاسیس بیش از دوازده مرکز نشر راست‌گرا در زمینه ادبیات کودک و نوجوان منجر شد.

نویسندگان چپ‌گرا که به حدود نیم قرن تجربه و تخصص در زمینه داستان کوتاه و سایر منابع انسانی مجهز بودند، انبوهی از آثار خود را بر اساس آرمان‌های جامعه‌گرایی و شعارهای آن نوشتند و بدین شکل، ادبیات کودک و نوجوان را به میدان نبرد جدیدی میان گروه‌های چپ و راست تبدیل کردند. این نبرد به پیشرفت و رونق ادبیات کودک و نوجوان منجر شد؛ چرا که بدین شکل، استدلال‌های ناشناخته افراد کشف و سرانجام آثار موفق و ارزشمندی تولید شد. «چه اتفاقی برای عالی افتاد؟» که حوادث یک بچه دستگیر شده را به تصویر می‌کشد، نقطه عطفی در زمینه رمان نوجوان محسوب می‌شود. همچنین «کیف مدرسه بیلو» (چاپ ۱۹۶۴، لاهور، انتشارات لارک) مجموعه‌ای از اشعار کودکان، در این سال‌ها با استقبال فراوانی روبه رو شد.

«فرور سونز»^۸ و «شیخ غلام علی و پسران»^۹ (دو ناشر برجسته کودک و نوجوان)، در طول این دوره، آثار غیرداستانی فراوانی مثل کتاب‌های علمی و زندگی‌نامه منتشر ساختند. این رقابت خلاق، موجب انتشار آثار ممتازی به زبان اردو شد. اکنون دیگر، زندگی‌نامه‌ها هم چون گذشته، به زبانی خشک و بی روح نوشته نمی‌شدند. به عنوان مثال، زندگی‌نامه پیامبر خاتم حضرت محمد مصطفی (ص)، (چاپ شیخ غلام علی و پسران سال ۱۹۶۸) اطلاعات بنیادی و مناسبی را با نثری ساده و گیرا، به مخاطبان خود ارائه می‌دهد.

در سال ۱۹۶۵، «شورای ملی کتاب»، پایه گذار نخستین اقدام دولتی برای توسعه و رشد ادبیات کودک و نوجوان شد. با این‌که هدف اصلی این شورا، تقویت و رشد سطح مطالعه بود، اما این شورا موفقیت‌های دیگری هم به دست آورد که قابل ذکر است: تأسیس کارگاه‌هایی برای نویسندگان و ناشران کودک و نوجوان، انتشار ویژه‌نامه‌ای در خصوص ادبیات کودک و نوجوان، در نشریه «کتاب» و انتشار نخستین کتاب‌نامه کودک و نوجوان به زبان اردو. هم اکنون، این شورا در موسسه ملی کتاب (یکی دیگر از بخش‌های دولتی) ادغام شده تا بدین طریق، اهداف خود را از طریق نشر و تشویق آثار برجسته دنبال کند. موسسه ملی کتاب، تا کنون آثار ادبی ارزشمندی منتشر کرده است که در این خصوص می‌توان به کتاب شعر «وقتی داشتم می‌دویدم» اثر «ابن انشا»^{۱۰} و «واژه‌ها و مفاهیم» اثر «مهرنگار مسرور»^{۱۱} که دائرةالمعارفی مصور است، اشاره کرد.

رشد و توسعه ادبیات کودک و نوجوان به زبان اردو در پاکستان،

حاصل مبارزه و ستیز میان تعارض‌های اعتقادی و عوامل سیاسی - اجتماعی است که همواره افزایش و شدت یافته است

به سبب ضعف بازاریابی و سود اندک نشر کتاب، وجود نشریات کودک و نوجوان در توسعه و رشد ادبیات کودک و نوجوان اردو از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است

تاکنون تنها کسی که توانسته در پاکستان، در زمینه ادبیات کودک و نوجوان، دکترا بگیرد، «اسد ارب»^{۱۲} است. وی در سال ۱۹۶۵، دکترای خود را از دانشگاه پنجاب برای رساله «ادبیات کودک و نوجوان» (چاپ کاروان ادیب ۱۹۸۳) دریافت کرد. یکی دیگر از آثار تحقیقی برجسته، متعلق به «محمود رحمان»^{۱۳} است. رساله او «ادبیات کودک و نوجوان اردو» نام داشت (چاپ مرکز نشر ملی، چاپ ۱۹۷۰). هر دو اثر، دربرگیرنده تجزیه و تحلیل تاریخی و نقد تحلیلی آثار انتخالی است.

راست‌گرایان و قاطعیت (۱۹۹۰-۱۹۷۰)

عامل اصلی پیروزی راست‌گرایان در نبرد راست و چپ اشغال افغانستان توسط روس‌ها بود. حمایت عمومی از افغانستان، در مقابل اتحاد جماهیر شوروی، برخورد و نگرش رسانه‌ها را تغییر داد. این حس هم‌دردی برای «جهاد» مردم افغان، هم‌چنین، موجب احیای هویت ملی از طریق ادبیات کودک و نوجوان گشت. انقلاب اسلامی مردم ایران (در سال ۱۹۷۹)، عامل بیرونی و تثبیت دولت ژنرال ضیاء الحق، (در جولای ۱۹۷۷) عامل درونی این تغییر و تحول بود. خواست ملت برای کسب هویت اسلامی و تأکید بر «ارزش بازار»، شعار راست‌گرایان بود که درون‌مایه کتاب‌های کودک و نوجوان را در این دوره تعیین کرد.

ادبیات کودک و نوجوان، طی این دوره بازسازی شد و اگرچه آثار حائز اهمیت در قالب کتاب پدید نیامد، تعدادی نشریه غنی اسلامی، شروع به انتشار کردند. از میان این نشریات، می‌توان به «پیغام» در سال ۱۹۷۶، کوثر در سال ۱۹۸۴ و مجاهد در سال ۱۹۸۹ اشاره کرد. نشریه «قایم موشک»^{۱۴}، به سبب استفاده از افرادی کاملاً متخصص و حرفه‌ای، از اهمیت خاصی برخوردار است. برای نخستین بار تصاویر، صفحه‌آرایی و کیفیت چاپ مورد توجه قرار گرفت و مطالب با توجه به نیاز روحی - روانی کودکان، تألیف گشت. هدف و سیاست این نشریات (برخلاف نشریات چپ‌گرا)، سرگرم‌سازی و ایجاد انگیزه و رغبت در مخاطبان بود. بنابراین، «بایان خوش» و مقالات کوتاه و متنوع مورد توجه واقع شد. نشریه قایم موشک تحت تأثیر «ریدرز دیجست»^{۱۵} از صفحه‌آرایی، طرح و نحوه ارائه درون‌مایه آن تقلید کرد و با استقبال مخاطبان خود روبه‌رو شد. این مجله، نویسندگان بسیار جدیدی را معرفی کرد و علاوه بر این، آثار بسیاری از نویسندگان برجسته و ممتاز - هم چون جمیل جلیبی^{۱۶}، امجد اسلام امجد^{۱۷}، احمد حاتب صدیقی^{۱۸} و ... - را منتشر ساخت. متأسفانه، انتشار این نشریه در سال ۱۹۹۷ میلادی، به جهت مشکلات مالی متوقف شد. یکی از نویسندگان برجسته‌ای که ادبیات این دوران را بارور و ارزشمند ساخت «سلطان» ادبیات مردمی، «شتیاق احمد»^{۱۹} بود. او بیش از ششصد رمان دارد که همه آنها به سبب شجاعت و جسارت شخصیت‌ها، طرح جذاب استفاده مناسب از ضرب‌المثل و گفت و گوهای طنزآمیز، بسیار مورد توجه هستند. در عین حال، او تنها نویسنده پاکستانی است که از طریق نوشتن برای کودکان و نوجوانان، امرار معاش می‌کند و زندگی خود را با درآمد آن می‌گذراند.

هم‌اینکه در حدود سی نشریه به زبان اردو منتشر می‌شود، اما بیشتر آنها ثبات مالی ندارند؛ چون یا به صورت تفریحی منتشر می‌شوند و یا هدف آنها از انتشار، تبلیغ و یا آموزش است. گروهی از نویسندگان فعال کودک و نوجوان، که متأسفانه از تخصص و خلاقیت لازم برخوردار نیستند. صفحات کودک و نوجوان روزنامه‌های اردو که زمانی توسط نویسندگان مشهور اداره می‌شد، اکنون بیشتر آثار کمیک و داستان‌های خود کودکان را منتشر می‌کند و بدین ترتیب مهد کودک

نویسندگان چپ گرا که به حدود نیم قرن تجربه و تخصص در زمینه داستان کوتاه و سایر منابع انسانی مجهز بودند، انبوهی از آثار خود را براساس آرمان‌های جامعه‌گرایی و شعارهای آن نوشتند و بدین شکل، ادبیات کودک و نوجوان را به میدان نبرد جدیدی میان گروه‌های چپ و راست تبدیل کردند

گام بعدی، ترجمه آثار خلاق و تحقیقات و نقدهای ارزشمند کشورهای توسعه یافته، به زبان اردو است. به همین صورت، می‌توان از طریق ترجمه ادبیات کودک و نوجوان اردو را به سرتاسر جهان منتقل ساخت. سومین مرحله، تدوین برنامه‌های آموزشی به منظور تدریس و آموزش ادبیات کودک و نوجوان در دانشگاه است.

گام چهارم، توجه به امر تحقیق در دانشگاه‌هاست. برای تدوین کتاب‌شناسی، بررسی تاریخچه ادبیات کودک و نوجوان در زبان‌ها و مناطق مختلف پاکستان، ضروری است و سرانجام این‌که وضعیت کنونی نشان می‌دهد که توسعه فن‌آوری رایانه‌ای و اینترنتی موجب کاهش مشکلات مالی نویسندگان پاکستان خواهد شد.

پس از گذشت پنج دهه، دست‌اندرکاران و نویسندگان کودک و نوجوان پاکستان، به خوبی، به ارزش آثار عقیدتی واقف هستند و در انتقال اعتقادات از طریق آثار خود، بسیار حرفه‌ای عمل می‌کنند. نویسندگان، ناشران و ویراستاران همگی اذعان دارند که این «پیشرفت» حاصل از «هویت یابی» نه تنها تاکنون موفق بوده، بلکه نشان می‌دهد که استفاده از مذهب و اعتقادات می‌تواند به جهانی شدن ادبیات این کشور کمک کند. بدین شکل، کلیه افرادی که مایل به همکاری و ارتباط باشند می‌توانند با آزادی عمل، حرف خود را بزنند. مهم‌ترین درسی که گذشت زمان و تجربه به ما آموخته، این است که اعتقادات، با وجود سودمندی و حتی ضرورت آن، نمی‌تواند جایگزین کار غنی ویرمایه شود. در زمینه ادبیات کودک و نوجوان پاکستان، کارهای جدی بسیاری باید صورت گیرد.

«رئیس احمد موغل» نویسنده کودک و نوجوان و ویراستار کتاب‌های کودک و نوجوان، در دانشکده «داوا» است.

نویسندگان نوپا و جدید محسوب می‌شود! یکی دیگر از پیشرفت‌های مهم، تاسیس «بخش ادبیات کودک و نوجوان در دانشکده داوا»^{۳۲} (بخش مستقل و خودمختار دانشگاه بین‌المللی اسلامی در اسلام آباد، به سال ۱۹۸۷ است. آکادمی داوا، در برنامه‌های تحقیقی، تعیین سیاست‌گذاری و... فعالیت دارد. در نظرگیری جوایز ادبی، برپایی دوره‌های آموزشی و انتشار آثار توسط این نهاد، موجب احیای ادبیات کودک و نوجوان در کشور پاکستان گشته است. این دانشکده، تعدادی از آثار تحقیقی مرتبط با این زمینه را نیز منتشر کرده است.

پانویسها:

تفہیم مفہوم ایدئولوژی (از سال ۱۹۹۰ به بعد)

پایان جنگ افغان - روس، پایان جنگ سرد و شکل‌گیری دموکراسی در پاکستان، موجب تغییر در نگرش و چگونگی برخورد با ادبیات کودک و نوجوان گشته است. آثار خلاق و سرگرم‌کننده جایگزین دل‌مشغولی صرف چپ‌گرایی و راست‌گرایی شده است. در عین حال، پیشرفت‌های فنی و تکنیکی، موجب کاهش هزینه‌های نشر شده است. بدین ترتیب انتشار کتاب و مجلات، با هزینه کمتری صورت می‌پذیرد. از میان فراوان مراکز نشر که زمینه چاپ آثار مناسب کودک و نوجوان فعالیت می‌کنند، انتشارات «همدر» بیش از ۳۰۰ کتاب زیبا و با کیفیت خوب منتشر کرده است. انتشارات دارالاسلام، نخستین ناشری است که به چاپ کتاب‌های تمام رنگی مصور، اقدام کرده است.

یکی از گرایش‌های نوین، انتشار سل‌نامه، با همکاری و مشارکت کلیه نشریات اردو زبان، حول و حوش محوری خاص است. دانشکده داوا، بنیان‌گذار این حرکت بود و مرکز «یونیسفا» پاکستان، این حرکت را از نظر مالی حمایت می‌کند. ویژه‌نامه این نشریه در زمینه کار کودک، مادران و حقوق کودکان بسیار موفق بود. تعداد مشخصی از این نشریه، به عنوان تشویق، خریداری می‌شود. جوایز نقدی و لوح تقدیر به سه داستان برتر، مقالات، تصاویر و... اهدا می‌شود. این حرکت، به توسعه و پیشرفت ادبیات کودک این کشور کمک به‌سزایی کرده است. از دیگر فعالیت‌های مشترک این دو مؤسسه، می‌توان به تهیه گزارش‌های تحقیقی در خصوص کتاب‌ها، نشریات و سایر بخش‌های مرتبط با ادبیات کودک و نوجوان اشاره کرد. انتشار سال‌نامه گزیده بهترین آثار ادبی منتشر شده در نشریات و نیز مقالات و داستان‌های برگزیده در خصوص موضوعات خاص، از جمله فعالیت‌های آن محسوب می‌شود.

با حمایت مالی و اداری دانشکده داوا، نویسندگان، ویراستاران و نویسندگان زن، به خوبی سازمان‌دهی شده‌اند. با این شرایط، نویسندگان بی‌شمار جدیدی پا به این عرصه گذاشته‌اند. در حیطه داستان، «علی اکمل تسوار»^{۳۳} و «شازیا فرهین»^{۳۴} درون مایه آثار خود را از زندگی مردم پاکستان انتخاب می‌کنند. از جمله نویسندگان برجسته زن، می‌توان به «سایما صدیقی»^{۳۵}، «ملکه مسعود»^{۳۶}، «سوفیا سلطانا صدیقی»^{۳۷} اشاره کرد.

چشم‌انداز آینده و پیشنهادات

برای نخستین بار در پاکستان، کتاب‌های کودک و نوجوان، با عناوین بسیار متنوعی منتشر می‌شود که این امر، حاصل تلاش افراد مختلف است. در حالی که بی‌سوادی و فقر، رشد و رونق ادبیات کودک و نوجوان را کند می‌کند، افراد و نهادهای مسؤول می‌توانند بسیاری از کاستی‌ها را جبران کنند.

در گام اول، باید خود را از ورطه انزوا و گوشه‌گیری بیرون بکشیم و نویسندگان و موسسات پاکستان را به شرکت در سمینارها، نمایشگاه‌های کتاب و دیدار با نویسندگان سایر کشورها و... تشویق کنیم.

- ۱- Urdu
- ۲- Indus
- ۳- Sindhi
- ۴- Pushto
- ۵- K.L. Ralia Ram
- ۶- Agha Hasher Kashmiri
- ۷- Zakir Husain
- ۸- Hamid Ullan Afsar
- ۹- Abdul Wahid Sindhi
- ۱۰- Imtiaz ALI taj
- ۱۱- Talook chend Mehroom
- ۱۲- Maulvi Nazir Ahmed
- ۱۳- Allma Iqbal
- ۱۴- Ismail Meerathi
- ۱۵- Muhammad Ashraf
- ۱۶- Meerza Adeeb
- ۱۷- Aziz Asrii
- ۱۸- Hakiem Muhammad Saeed
- ۱۹- Masood Barkati
- ۲۰- Ferozsons
- ۲۱- Sheikh Ghulam Ali and Sons
- ۲۲- lbne Insha
- ۲۳- Mehr Nigar Masroor
- ۲۴- Asad Areeb
- ۲۵- Mahmudur Rahman
- ۲۶- Hide and seek
- ۲۷- Readers Digest
- ۲۸- Jamil Jalibi
- ۲۹- Amjad Islam Amjad
- ۳۰- Ahmad Hatib Siddiqi
- ۳۱- Ishtiaq Ahmed
- ۳۲- Dawah Academy
- ۳۳- Ali Akmal Taswar
- ۳۴- Shazia Farheen
- ۳۵- Seema Sideiqi
- ۳۶- Malka Masood
- ۳۷- Suffia Sultana Siddiqi